

Riigikogu põhiseaduskomisjon

Teie 09.04.2026 nr _____

Meie 28.04.2026 nr 10-3/26/51-1 _____

Tartu Ringkonnakohtu arvamus kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu kohta

Tartu Ringkonnakohtus tänab võimaluse eest avaldada Riigikogule arvamust.

A. Kohtute seaduse muutmine

1. Ringkonnakohtus ei toeta **kõnealuse eelnõuga kohtuhalduse muutmist**. Praegu puudub kohtutel piisav selgus ja kindlus, kas ja millises ulatuses antakse kohtusüsteemile rahalisi vahendeid kõikide eelnõus toodud kohtuhalduse ülesannete ülevõtmiseks Justiits- ja Digiministeeriumilt (JDM). Ilma selgete garantiide ja rahastamise plaanita pole võimalik senist kohtuhaldust muuta. Vastasel juhul kerkib esile tõsine oht, et kohtusüsteemile ei tagata vajalikke eelarve vahendeid kohtute haldamist puudutavate ülesannete kohaseks täitmiseks, mis raskendab lõppeks korra kohast õigusemõistmist. Seda probleemkohta on JDM-ile üsna hiljuti väljendanud ka Riigikohus ja selle kohta esitasid Riigikogule ühise seisukoha koos lisakohustuste eeldatavate kulude loeteluga kohtujuhid ning -direktorid. Seetõttu ei tuleks eelnõuga selles osas edasi liikuda, vähemasti mitte enne kohtusüsteemi rahastamise läbimõtlemist ja tagamist.
2. Jääme enda varasema JDM-ile saadetud arvamuse juurde, et kohtute seaduses ei tohiks kindlaks määrata **kohtunike ülemarvu**.¹ Toetame Riigikohtu seisukohta, et seaduses võiks paika panna hoopis kohtunike miinimumarvu.² Eelnõus pakutud viisil kohtunike arvu kindlaksmääramine ei võimalda paindlikult ja õigeaegselt reageerida alatasa muutuvale kohtute koormusele (nt kui tekib vajadus kohtunikukoha viimiseks ühest kohtuastmest teise). Kohtunike piirarvu kehtestamine ei paku ka garantiid, et kohtunikukohad oleksid täidetud.
3. Ringkonnakohtus ei toeta **eestseisuste moodustamist** väiksema kohtunike arvuga kohtutele. Tasub kaaluda seda, kas eestseisuste moodustamine ühes või teises kohtus jääks kohtute nõukogu otsustada. Teine võimalus on määrata kindlaks kohtunike arvu järgi need kohtud, milles ei moodustata eestseisust. Tartu Ringkonnakohtus on praegu 17 kohtunikku. Üldkogu tagab juhtimisorganina võimalikult suurel määral kollegiaalse ja demokraatliku juhtimise. Ringkonnakohtutes moodustavad eelnõu järgi eestseisuse 7 liiget (kohtu esimees, kolleegiumide esimehed ja kohtu üldkogu valitud 3 liiget), mis tähendab, et Tartu

¹ Vt kooskõlastustabel eelnõu 854 SE esimese lugemise juurde. Kättesaadav: [Eelnõu - Riigikogu](#), lk 23 (24.04.2026).

² Samas, lk 7.

Ringkonnakohtus otsustaks selline eestseisus muu hulgas ülejäänud 10 kohtunikku puudutavaid asju. Seejuures võib 7 kohtunikku langetada otsuse vastupidiselt enamuse tahtele. Lisaks loob see võimaluse, kus mõni kolleegium on kohtu juhtimise juures selgelt alaesindatud võrreldes teiste kolleegiumidega.

4. Samuti ei nõustu ringkonnakohus jätkuvalt **kohtute nõukogu** koosseisuga. Ehkki seda on viimatises eelnõu versioonis veidi muudetud, pole lahendatud põhiprobleemi: kohtunike täiskogu valitud esimese ja teise astme kohtunikud oleksid kohtute nõukogus vähemuses ja nõukogusse kuuluks minister, mida tuleks vältida.³ Ringkonnakohus peab küsitavaks sedagi, miks on vaja kohtute nõukogu koosseisu 2 Riigikogu valitud esindajat. Lisaks ei pea ringkonnakohus vajalikuks näha seadusega ette, et kohtute nõukogul tuleb kehtestada kohtuasjade koormuse meetodika.
5. Tsiviil- ja halduskohtunike sundimine **kohustuslikus korras spetsialiseeruma** seaduses kindlaks määratud asjade gruppidele on ebamõistlik. Ringkonnakohus on varem väljendanud seisukohta, miks pole kohustuslik spetsialiseerumine hea lahendus ning võib seatud eesmärkidele hoopis vastu töötada. Eriti väiksemas halduskohtus võib spetsialiseerumine planeerimis- ja ehitusõiguse asjadele, keskkonnaõiguse asjadele ja maksuõiguse asjadele, nagu kavandatav seadusemuudatus nõuab, olla praktikas realiseerimatu. Nende asjade hulk ja osakaal ei pruugi olla piisavalt suur, tagamaks täiemahulist koormust; võimatu on saavutada kõigile kohtunikele võrdset koormust; takistuseks võib saada kohtunike vastuseis jne. Mõistlik on jääda spetsialiseerumise puhul vabatahtlikkuse juurde ja lasta nende asjade grupid, milles spetsialiseeruda, määrata kohtu üldkogul endal. Seadusega paika pandud spetsialiseerumine vähendab paindlikkust tööjaotusplaanide koostamisel ega võimalda arvestada erinevate kohtute eripära. Spetsialiseerumise soovitusel või miinimumnõuded võiks kehtestada vajadusel kohtute nõukogu.
6. Ringkonnakohus ei näe jätkuvalt vajadust kehtestada seaduses **kohtute arengukava** sätteid.⁴ Kuigi sellise arengukava olemasolu on oluline, tekitab selle loomise kohustus seadusega ebatarvilikku halduskoormust ja ressursikulu. Seda enam, et kohtute arengukava siduvus on küsitav ning jääb ebaselgeks, kas ja kui võrd peaks selle tähendus seaduses reguleerimisega muutuma.
7. Lisaks ei toeta ringkonnakohus eelnõus toodud § 43¹ lg 2 sõnastust. See sätestab, et kohtute **grupi eelarve** koosseisus nähakse ette vahendid asutuste lõikes esimese ja teise astme kohtutele ning Kohtuhaldusteenistusele. Riigieelarve vaates pole vajadust näha ette vahendeid *asutuste lõikes*, vaid ainult *grupi eelarvena*. Lisaks tundub ebavajalik sätestada seaduses nõue, et JDM esitab ülevaate õigusloome muudatuste ning infosüsteemide ja digiarenduste mõjust kohtute töökorraldusele ja eelarvevajadusele (eelnõu järgi § 43¹ lg 3). Ringkonnakohus nõustub ka Riigikohtu seisukohtadega eelarvemenetluse kohta.⁵
8. Eelnõust nähtub § 130¹⁴ **kohtuniku tagasipöördumise** kohta. Ringkonnakohtuniku jaoks võiks tagasipöördumine tähendada seda, et talle on tagatud võimalus naasta samasse kolleegiumi, kus ta varem oli. Muidu väheneb ilmselt tuntavalt ringkonnakohtunike soov väljaspool kohut stažeerimas käia.

³ Vt viide 1, lk 3 ja 28–29.

⁴ Samas, lk 34.

⁵ Samas, lk 4–5.

B. Halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) muutmine

9. Kohtumenetluse kiirendamiseks vajalike lahenduste leidmist tuleks alustada kohtute poole pöördumisest. Ehkki seaduseelnõud nimetatakse kohtumenetluse kiirendamise eelnõuks, tuleb tõdeda, et praktilist kasu kohtumenetluse kiirendamiseks on kavandatud muudatustest halduskohtumenetluses oodata pigem vähe. Muudatused on enamasti marginaalsed ning võib juba ette öelda, et neil pole praktikas olulist tähendust.
10. Samal ajal võivad kohtumenetlusega igapäevaselt tegelevad kohtunikud ja teised kohtutöötajad nimetada mitmeid muid HKMS-s praegu esinevaid norme, mis venitavad kohtumenetlust tegelikkuses asjatult. Kui eelnõu väljatöötajatel on tõesti soov halduskohtumenetlust kiirendada, siis tasuks alustada eelnõu väljatöötamist sellest, et küsitaks kõigepealt haldusasjadega tegelevatelt kohtunikelt ja kohtutöötajatelt seisukohta, kuidas võiks halduskohtumenetlust kiiremaks muuta. Neid võimalusi on tegelikult küllaltki palju ning need võiks kohtumenetlust kiirendada märksa tuntavamalt kui praegu eelnõus olevad muudatused.
11. Halduskohtuid üritatakse suunata **taastuenergia asju lahendama kiiremini** (HKMS-i täiendamine § 122 lg-ga 4). Selline lahendus on mitmel põhjusel problemaatiline:
 - 1) seda eesmärki põhjendatakse eeskätt asjaoluga, et Vabariigi Valitsuse prioriteet on olnud juba aastaid taastuenergia osakaalu suurendamine energia tootmises (seletuskirja lk 169). See põhjendus näitab, et kohtumenetlust üritatakse suunata päevapoliitilistest prioriteetidest lähtudes. Poliitilised suundumused võivad olla aga ajutised ning mõne aasta pärast võib olla prioriteetne hoopis teine valdkond. Kuid kohtumenetluse seadustikuga on jätkuvalt kohtutel kohustus tegeleda eelisjärjekorras asjadega, mis ei ole enam ühiskonnas nii olulised. Seetõttu tuleks poliitilistest suundumustest kantud eesmärkide sätestamist kohtumenetluse seaduses kindlasti vältida. Kohtuid ei tohi kasutada poliitiliste eesmärkide saavutamiseks;
 - 2) sellega rikutakse ka võrdse kohtlemise põhimõtet. Kohtute sundimine lahendama ühe kindla valdkonna asju eelisjärjekorras tähendab seda, et kõigi ülejäänud haldusasjade menetlus venib selle võrra pikemaks, asju ei lahendata enam kaebuste ajalise saabumise järjekorras nagu tavapäraselt toimub. See tähendab, et kannatada võivad teistes asjades kaalul olevad muud isikute olulised õigused ning huvid ja samuti ka avalik huvi, mis võib esineda sageli ka paljude teiste haldusasjade puhul (nt planeeringud, laia mõjuga ehitusload jne). Rõhutamist vajab, et seni on suudetud haldusasjade sellist eelisjärjekorda seadmist vältida. HKMS-s on sätestatud küll eriregulatsioon hankeasjade kiiremaks lahendamiseks (HKMS § 275 lg 2), kuid hankeasjad võivad hõlmata väga erinevaid valdkondi, samas kui taastuvatest energiaallikatest energiatootmise asjad on väga kitsalt piiritletud haldusasjade liik;
 - 3) lahendus ei pruugi tuua kaasa taastuenergiaasjade kiiremat lahendamist, kuna kavandatava HKMS § 122 lg-ga 4 pannakse kohtule kohustus üksnes eelistungi läbiviimiseks või asja läbivaatamise aja või kirjalikus menetluses asja lahendamisega seonduva teatavakstegemiseks. Seega põhimõtteliselt võiks kohus selle normi järgi käituda ka nii, et määrab kolme kuu jooksul asja kirjalikus menetluses teatavakstegemise aja (või istungi) kaugesse tulevikku. See ei aita asja kiiremale lahendamisele kuidagi kaasa, kuid samas pannakse kohtule kohustus tegeleda asjaga tutvumisega ning selle kirjalikku

menetluse määramisega, mis katkestab ja häirib tavapärasest tööprotsessi.

C. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) muutmine

- 12.** Ringkonnakohtus jääb varem väljendatud seisukohtade juurde. Toetame üldjoontes TsMS-i muudatusi, v.a protokollide kaotamise ja salvestistega asendamist puudutavat osa. Protokollide kaotamine võib eelduslikult hoopis suurendada kohtunike tööd, sest vajaduse korral tuleb kuulata istungite pikki helisalvestisi ja/või lugeda automaatselt genereeritud protokolle, mis sarnanevad sisult pigem istungi stenogrammidega ja millega tutvumisele kulub samuti rohkem aega.

Lugupidamisega

Mario Truu
Tartu Ringkonnakohtu esimees

(allkirjastatud digitaalselt)